This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

2323
5.30

3 2044 010 380 327

Smuainte ar Áramh.

Úna ní Fhaircheallaigh, M.A.,

do scriob

Ar n-a chur amach

do

Connradh na Gaeilge

i mBaile-Átha-Cliath.

1902.

Digitized by Google

Gelt 2323.5.30

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

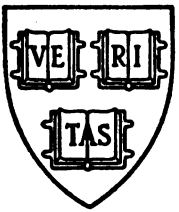

THE GIFT OF

FRED NORRIS ROBINSON

Class of 1891

OF CAMBRIDGE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SMUAINTE AR ÁRAINN.

ÚNA NÍ FHAIRCEALLAIGH, M.A.,

DO SCRIOB.

AR N-A CUR AMACH

DO

CONNRADH NA GAEDHILGE

I mBAILE-ÁTHA-CLIATH.

1902.

Digitized by Google

Celt 2323.5.30

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

an cló-ċumann (teóṁanta),
baile-áṫa-cliaṫ.

Digitized by Google

Do Mhuinntir Árann,

agus go háiriċe

do mo ċáirdiḃ dílse i nInismeadon,

i nDil-ċuimne

Ar na Laeċiḃ rona aoiḃne do ċaiteas i n-a measg,

is eaḋ

Do-ġnim an leaḃar beag ro do ċaiṫṫġin.

Digitized by Google

Digitized by Google

CLÁR AN LEABAIR.

	Leathanach
Caib. I.—An tAirdeas 7 Eile	7
Caib. II.—Áṁa Mhór 7 na Seacht dTeampuill ..	13
Caib. III.—Inirmeadon	16
Caib. IV.—Chaob na mBan	22
Caib. V.—Inirdoin	25
Caib. VI.—Lá an Phátṁúin	28
Caib. VII.—Lá na Feire	35
Caib. VIII.—An Aeridheacht	46
Caib. IX.—An Bhanair, an Tóṁaṁ, 7 Fór	53

CLÁR NA nIOMÁIG.

Cill-Rónáin, i nÁṁainn Mhóir	8
Dún Aonghasa	10
Teampall Beanain	13
Ir an Roilig	14
Oidí na hOllscoile	16
Cáitín	17
Teach an Phobuil	18
Ag foghluim na Gaedilge	20
Chaob na mBan	23
Cuṁadh dá dhéanaṁ	25
Sean-teampall an Inirdoin	26
Buachaillí ag maṁcaighreacht	30
Bean ag fníomhacán	33
na Cailíní	38
Cuṁadh dá iomchur	39
Choimleac	41
Cliabha Éirc i gcomhair an Mhargaidh	44
Binn-tighe	47
An Bhean rug buaidh	49
An Aeridheacht	51

Digitized by Google

Ní fuil 'ra leabar beag fo act amáin fmuainte fánaca ar Éirinn 7 ar a muinntir 7 fós ar beagán dár cuir amac lem' linn i mearg Shaedeal na n-oileán n-uaigneac n-árdraid ón 'ra bfaighfe ciar. Níor cuireas romham léar-cunntas nó tuairisg iomlán do tabairt ar na hoileánaib ná fós ar a n-áitigtheóirib ir an fean-aimfir, ná 'ran aimfir atá ann fa láthair act an oireas.

Do cuireadh an cuid ba mó do'n leabar i gcló ó ceana. Tá urmór de le faghail 'ra gClaideamh Soluis, Uimir na Nodlag, 1901. An caibdeil ar a dtugtar "Aeridheacht Inismeadoin" ir féidir, mar an gcéadna, a feicfint 'ra gClaideamh, Lughnasa 30, 1902. Maidir le "Lá an Phátrúin" agus "Lá na Feire" rgríobhtar agus cuirtear i gcló ar an nua do'n chuaird seo iad.

Baile-Átha-Cliath,
Samhain 20, 1902.

Digitized by Google

SMUAINTE AR ÁRAINN.

CAIBIDIL A hAON.

An taisdeas agus eile.

"Dá mbéinn-se amuigh i nárainn,
nó i ngar do Ghleann na Séad
mar a nglúaiseann gach rámh-long."

Ní raibh aithne agam ar na fíor-Ghaedealaibh go dtí an chéad uair chuadar thar an Sionainn riamh, ruar le trí bliadhna ó foin. Ir fíor é rin, go deimhin féin, gé gur thaitear riamh gur b'Éireannach mé féin, agus for gach duine dom' feacht rinnfeadaibh romham.

I ndúthaigh an Bhéarla, déanmuid ar ndícheall cum beith i n-ar nÉireannchaibh, acht, ar chuma éigin, ní chuigmid 'ra cheart an tríghe chuige rin. Ir na ceanntraibh ar fud na hÉireann nach raibh an Ghaedealg beo ionnta le n-ar linn, ní abraim nach bfuil tear-ghrádh ag na daoinibh dá dtír. Tá gan amhras, agus b'éidir níor mó go minic ioná mar atá ag na Gaedilgeóiribh féin. Acht ir amhlaidh do'n ghéal ioná go bfuil

Digitized by Google

rmuainte 7 gnára na nGall 'gár milleað a gan-fíor dúinn i n-a leitéirdib rin d'áitib. Tháinig na drocgnára roin 7 eile irteac cugainn leir an teangaird gcoigcríce; agur, mar rin de, ní orainn atá an milleán go dírneac, act ar na daoinib táinig romainn.

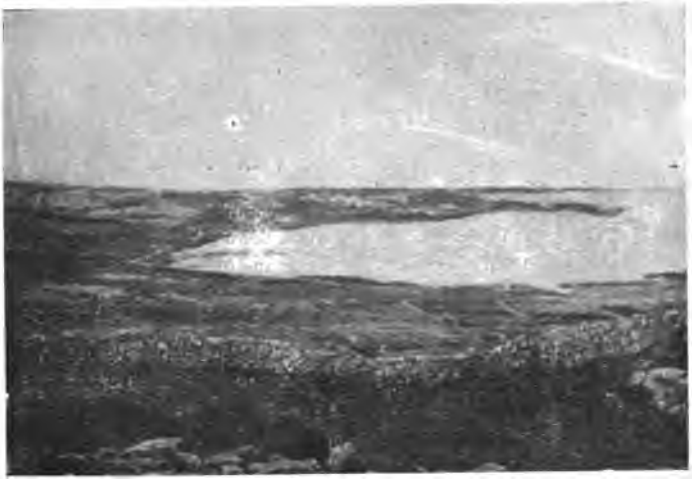

Cill-Rónáin, i nárainn Mhóir.

Dé rgéal é, rignear-ra amac na fíor-Ghaedeala, tá tuairim le trí bliadna ó roin ann, agur ir amlaid tárla:

Ar roctain na Gaillime dam lá i mi lugnara timcioll meadon-lae, buailear amac ra'n gCladac.

Do b'é céad-blar dá bruarar do'n teangaid 'ná beirt

Digitized by Google

ḃan-ıaṙgaıṙe aʒ ḃáıṙṙeaċt le n-a ċéile aʒ ḋoıṙṙıḃ a ḋtıʒċe. Ḃ'éıḋıṙ náṙ ċeaṙt ḋam é, aċt aṙ a ṡon ṙoın ṗéın, ċuıṙ ṗé áṫaṙ mo ċṙoıḋe oṙm ḃeıṫ aʒ éıṙteaċt leó—ḋo ċuıṙ, ʒo ḋeıṁın. "Naċ maıṫ an ṙuḋ é clampaṙ ṗéın ḋo ċloıṙınt ı ḋteanʒaıḋ na tíṙe?" ḋuḃṙaṙ lıom ṗéın, ʒıon ʒuṙ ċuıʒeaṙ ṗıú an ṡocaıl ḋá ṙaıḃ aṙ ṙıuḃal eaḋoṙṙa. Ḋıṙeaċ maṙ ṡıon ḋo ḋuıne ʒan neaṙt nó maṙ uıṙʒe ḋo ḋeóṙaıḋe 'ṙa ḃṗáṙaċ ḋo ḃ'eaḋ ṡuaım na ʒaeḋılʒe ḋaṁ-ṙa an lá ṙoın.

'Sa ḋeıṙeaḋ, nuaıṙ ḋ'éıṙıʒeaḋaṙ tuıṙṙeaċ ó ḃeıṫ aʒ ʒaḃáıl ḋ'ṡoclaıḃ ı n-a ċéile ⁊ ıaḋ ʒan ʒíoʒ ná míoʒ aṙṫa, ḋ'ṡáʒḃaṙ ım' ḋıaıḋ ıaḋ ⁊ ṙeo aṙ aʒaıḋ mé ċum na túıṙlınʒe.

Ḃhí ṙʒaṫa páıṙḋí aṙ an nʒaınıṁ coıṙ na ṡaıṙṙʒe ⁊ ıaḋ aʒ ḃaılıuʒaḋ mın-neıṫe—ḃlúıṙíní aḋṁaıḋ ⁊ a lán neıṫe eıle ḋá leıṫéıḋ ṙuʒ an tuıle ıṙteaċ léıṫı. Ní ṙaıḃ an oıṙeaḋ ʒaeḋılʒe aʒam ⁊ ʒuṙ ḃ'éıḋıṙ lıom caınt ḋo ḋéanaṁ leó, aċt ḃí mılṙeáın aʒam ım' ṗóca, ⁊ ní ḃaoʒal náṙ ḋuıʒeaḋaṙ ıaḋ-ṙan. Ṫhuıʒeaḋaṙ ʒo ṙıoʒ-ṁaıṫ, aʒuṙ nıoṙ ḃ'ṡaḋa ʒo ṙaıḃ oıṙeaḋ ıṙ ṙıċe páıṙḋe ım' ṫımċıoll ⁊ ıaḋ ʒo léıṙ aʒ ḃṙeaṫnuʒaḋ oṙm le hıonʒantaṙ.

Ḃhıoḋaṙ cúṫal ı ḋtoṙaċ, aċt ı ʒceann tamaıllín ċaıṫeaḋaṙ an ṡaıṫċeaṙ uaṫa ⁊ ḋo ṁíníʒeaḋaṙ ḋam ı mḂéaṙla ḃṙıṙte ʒaċ ṙuḋ ḋáṙ ṡıaṡṙuıʒeaṙ ḋıoḃ.

Ḋo ċuaṙtuıʒeaṙ an Claḋaċ aṙ ṡaḋ ⁊ na páıṙḋí leṁ' ṫaoıḃ nó ım' ḋıaıḋ.

"Cá ḃṙuıl an Rí?" aṙṙa mıṙe.

"I ḋTeaċ na mḂoċt," aṙṙa ḋuıne aca.

Digitized by Google

"I dTeach na mBocht! An mar sin bior sid ag tabairt onóra do'n síg?" arsa mise.

"Ni head," adubairt Seamhcaile beag bídeach; "acht tá go bruilmid só-bocht cum a congbáil suas. Mar sin féin, bímid ag déanamh ar noícill. Cuireadh mise cuige an Domhnach seo gab tarainn le ceathamha puinnt tobac 7 gráinnín tae, 7 an Domhnach

Dún Aonghus.

Digitized by Google

seo cuigainn cuirfear suidhe bharta eicint eile isteach cuige."

"Is airteach é choidhe an duine," arubhradh liom féin, "agus is airtigh fós é béal-oidhear na nGaedheal."

Do chaitear mór-chuid do'n lá mar sin ag bualadh anonn agus anall i gcomhurranacht na Gaillimhe, acht, an lá i n-a dhiaidh sin, d'fágbhadh an tsean-chathair ar mo chúl, agus bhíos amuigh ar an bhfairrge mhóir ag déanamh ar Árainn na Naomh—ag imeacht agus ag dian-imeacht dúinn gur fágbhamar Ceann Dóirne taoibh tear dinn i n-ar ndiaidh, agus go bhfacamar oileáin Chonnamara os ar gcomhair. Fa dheireadh, connacar, mar do mhearfadh duine, míol-mór ag árdughadh a dhroma ar na tonntracaibh—míol-mór liath adéarcá gur b'eadh é—agus níor b'fhada gur éirigh ceann eile ar an nór gcéadna, agus d'éir sgathaimh dhig an tsear ceann.

Acht anoir do gabadar uile a mhalairt do chruth, gur b'amhlaidh do bhíodar ionad coramhlacht chloiche móire ag teacht ar gach ceann díobh. Dhíodar ag dul i méid ó nóimeant go nóimeant: do b'iad oileáin Árann do bí ann! Ag tarraing i ngar dóibh, bhí dheacair d'éinneach a mhear go bhfuil daoine, agus a lán daoine freisin, i n-a gcomhnaidhe orra. Bhí dheacair a mhear go bhfuil fhige beathadh do dhuine nó d'aithbe le fagbháil i n-a leithéid sin d'áit gurbh chlochmhair. Níor b'fhada,ámh, go dtáinig cúig curacha amach ó cheann do na hoileánaibh. Do shtad an long-fhaile beag ar a shabhar go dtángadar suas linn, na fuirne ionnta ag comhlint le n-a céile ag féacaint cia aca do béadh i n-ann a gcuid earrachaidhe do chur ar bord i dtosach.

Digitized by Google

Ag breacnuġaḋ im' timċioll dam, faoilear go dtárla dam ar domhan eile—flainín nó éadaċ olna gorm ar na fearaiḃ 7 flainín dearg ar na mnáiḃ do ḃí i n-a fuiḋe i ndeireaḋ na gcuraċ; bróga orra do chroicionn mhart nár baineaḋ an fionnaḋ de, acht é ar a gcoraiḃ díreaċ mar d'fár ré ar na beaċaḋaċaiḃ; 7, nuo níor airtiġe go fóill, teanga nua dá labairt ar gaċ taoiḃ díom—7 a ráḋ gur ḃ'í fin teanga mo finnfear 7 mire mar eaċtrannaċ gan eólas agam uirri ná ar fean-nóraiḃ mo tíre féin. Cia ar a bruil a mhilleán? orm-fa nó ar na daoiniḃ táinig romham! Gaċ ní dár cuir amaċ annro, do b'amlaiḋ beagnaċ mar an gcéadna do cuir amaċ i ngar do'n dara hoileán, agus fa deireaḋ ciar call ránganar cuan 7 calaḋ i nárainn Mhóir, an t-oileán ar mó agus ar fairḃre d'oileánaiḃ Árann; acht, dar noóig, ní hionann foin 7 a ráḋ go bruil fairḃreaṙ an tsaoġail feo le faġḃáil i n-oileán ar bit aca. Ní hionann, mairead; acht 'n-a leabaiḋ fin, ir é baḋ ċeart a ráḋ, naċ bruil an oireaḋ céadna do ḋoċar 7 do ḃoċtanar ag luiġe 7 ag goilleamhain ar mhuinntir an oileáin feo 7 atá ar na daoiniḃ gaoil aca ir na hoileánaiḃ eile.

Caibidil a Dó.

Ára mhór i na seacht dteampuill.

Is iomda foilig i fean-teampall atá le feicsin i measg na gcaisgeach annso i annsúd, i deis an fean-ráid nach gcomaireómhtar go lá an luain an dream naomhta lionmar atá curtha i gcréafóig Árann. Is cinnte, gan amhras, nach deacair a cheirdeamh foin.

Teampall Beanain.

Digitized by Google

Ní imṫeóċa ar mo ċuimṅe go deó an aimṙear do ċaiṫear aġ na Seaċt dTeampallaiḃ. Roiliġ beaġ ṫuarać i n-iarṫar Árann Móire agus láiṫreaċa le ṙeicṙint ar ġaċ taoiḃ ann—ṙin é mar atáid na Seaċt dTeampuill anoir, aċt bí a lá ṙéin aca tamall. Ġleanntán ûr an áit i bṙuiliḋ, an ṙéar ag ṙár ann go glar, agus gan aċt caiṙṙge i n'aice. Is an áit beannuiġte ṙin ní ṙuil éanṙuo níor árṙaiḋe, deir ṗad, iona na ṙeaċt n-uaiġe cuṁanga atá 'ra gcûinne ċuaiḋ do'n roiliġ. SEPTEM ROMANI! Aċt an ṁéad roin aṁáin ní ṙuil ruo ar biṫ le ṙaġḃáil ná le ṙeicṙint ar an leic biġ atá or cionn na n-uaiġ ṙin, agus adubṙaḋ liom 'ra gcomuṙṙanaċt gurab é ar gnáṫċuimṅe i mearg na

Is an roiliġ

Digitized by Google

ndaoine le n-ar linn, gur fead naoimh eadtrannaca táimig ó'n Róimh ir na fean-aimfearaid atá leagta fa'n bfód ann. Airiú! nac uaigneac an t-oileán é i bfad ó n-a otír 7 ó n-a muinntir féin fuaradar amac ar ucc foillrigte 7 tréoruigte Dé; 7 nac uaigneac i an áit cumang ro cum beit ag feiteamh leir an Eiréirge ann go bruinne an bráta!

Ar léigeamh na mion-focal úd i n-a dteangaid féin dam, bí na deóra fa mo fúilib; act d'éirigear im' fearam 7 do bfeadnuigear amac ar an bfairrge mór—an fairrge céadna gan adarrac gan clao-clód ar a mbfeadnuigead na SEPTEM ROMANI i n-allód—7 d'airigear i go mór milltead gan crích gan teorain; na tonna ag pléargad 7 ag bruread ar an tráig dfeac mar do bídir 7 mar atáid ar fead na céadta 7 na milte do bliadantaib.

Chualar rion na gaoite 7 i ag rúgrad leir na lannai 7 d'airigear na bruthanna ag léimnig ruar i n-a hagaid. Annro tamall agur do rior annrúd:— rin é riorma na gaoite a dtuaid 7 rin é arír cogarnac na dtonn amuig fa'n muir gan crích. D'éirtear leó go ceann i bfad, 7 do tuigear, dar liom, ceirt na n-uaig ag mo coraib.

Digitized by Google

CAIBIDIL A TRÍ.

INISMEADON.

Ar barr tuinne do cuaid an cufac i n-a fadar-fa i dtir i nInismeadon. Bhi a lán daoine ar an gCalad Mhór cum congnaimh do tabairt dúinn. Bhi Páidin féin ann—Páidin Mac Donnchadha, fear na hOllfgoile

Oidí na hOllfgoile.

Digitized by Google

Gaedilge; 7 ag fárgad láimhe liom, cuir fé fáilte romham go hinirmeadon. Rug fé leir ruar an bóithrín mé, agus é ag caint 7 ag fiosrúcaint i nGaedilg, ag tairbeánad na rean-todar 7 eile dam. Ní gábad a fád gur caillead orm-fa an Ghaedealg blarta úd 7 mé ag bruread mo cor ar na clocaib géarra, gan fiú an focail ar mo béal. Fa deiread fánGamar an Oilrgoil féin, teac atá ruigte rgatamh beag amac ó na tigtib eile, 7 fraidin i n-a timcioll.

"Cúig céad mile fáilte romat," arra Dhigid, 7 i 'n-a rearam 'ra dorar; "'bruil tú tuirreac?"

Thuigear a nduibairt fí, act ní táinig liom freagrad uirri ar Gaedilg. Irteac liom 'ra tig—an teac céadna ar fogluim an tAtair Eogan Ua Gramhna—beannact Dé le n'anam!—an trean-teanga ann, 7 d'airigear go rabar ag baile dá firib 'ra deiread. Dhior gan amrar, 7 ní mirde a rád gur b'an-trárta mire dá druim.

Cáitín. A

Digitized by Google

Tháinig na comhursain ar céilidh chugainn an tráthnóna sin, agus chuir gach duine acá láimh liom agus dúirt sé nár chuigear a ndubhradar, bí a fhior agam go maith gur b'í fáilte na ngaeðeal do bí dá cur romham aca. Thoruigeadar ar fean-sgéaltaib agus ar béal-aithris d'innsint. Do bíos-sa im' shuide i gceartlár na cistine ag déanamh iongantais do gile an balla agus d'fuaim na gaeðilge im' chluasaib; agus, bíod nár chuigear a raib dá rádh aca, do b'amhlaid gur airigear gur b'í an ghaeðealg an teanga ba dual dam. D'airigear, mar adéarfá, mac-alla dá fuamannaib binne im' chroide ceana, agus ní fuil éireannach beó fa láthair nach mbéad an sgéal céadna aige.

Do b'é Lá 'le Muire Beag an dara lá dár caitear i nInisfeadon; agus ar n-éirge amach im' aonar go moch ar maidin dam, agus mé ag siubal an bóithrín, faoilear gur ceart dam iarrtacht do déanamh ar beagán ghaeðilge

Teach an Phobuil.

Digitized by Google

do labairt. Do bí a fior agam go raib ré ag tar-raing ar aimrir an Aifrinn, agus do gabar rún fá iarraid ar an gcéad duine dá gcarfaide ónn an raib ré ag dul ar an Aifrionn. Ceirt beag fimplide do b'ead í rin, 7 cia tárla ónn act buaicaill beag gan nior mó iona deic mbliadna d'aoir aige.

"An bfuil tú ag dul go hifrionn?" arra mire.

D'orgail ré a fúile beaga agus rgeón ionnta. Do breacnuig ré ónn go ceann nóiminc; 7 annroin cug ré do na bonnaib é, 7 ar go brát leir dífead agus dá mbiod gadaide nó geilt i n-a diaid.

"Nac fiadain iad páirdí na háite reo?" adubrar liom féin, agus go ceann tamaill maic níor cuigear 'ra gceart ar cuic amac; act, nuair cuired i gcéill dam cionnar mar do bí an rgéal, ní gábad dam a rád go ndearnar féin gáire faoi dom maic le các.

An lá roin ná go ceann reactmaine níor cuigear a mbídír ag rád act amáin go ndearna duine do bí an uair rin ag fogluim na Gaedilge ann corr-focal dá raib ar riubal aca do mínigad dam.

"Tá an-tóir ag Stiofán ar an nGaedilge" adeired Brígid; act ir amlaid gur faoilear féin, dá mbiod an oired Gaedilge agam-ra 7 do bí aige-rean go mbéinn rárta go deó na ndeór.

Dhí ar Stiofán imceacc ar an oileán i gceann reactmaine; ar roin amac b'éigean dam mo fearann do beic ónn féin. Da breag é ar ndúired do duine beic ag éirteact an céad ní ar maidin le fuaim na Gaedilge dá rpreagad, 7 ba fona é dul a codlad i ndeired an lae 7 an fuaim binn céadna 'n-a cluaraib.

Digitized by Google

An lá déirdeanaċ dáṁ ċaiṫeaṁ i nInismeadon an bliadain sin, ṫsiallamar siosa go dtí an Calad Mór. Is iomda duine, idir óg is sean, do bí lem' ṫaoib an lá sin; aċt cá fad mo ċaint, Páid Ua Fatartaiġ,

Ag foġlaim na Gaedilge.

an fear do bíod ag léiġeaṁ na Gaedilge dam ó'n ġcéad lá do ṫosnuiġear an t-oileán? Cá fad sé? Nuair do bí leaṫ an bóṫair siubalta againn buail sé amaċ ṫar an gclaid romainn 7 leaṫ-coróin i n-a láiṁ aige. Dhí sé ag breaṫnuġad beaġáinín beag bainte dá ṫreoir 7 d'fan sé tamaillín i n-a dorṫ.

"Cad atá ort, a Pháid?" arduġar 'sa deiread.

"Tá," arsa Páid, "go bfuil sean-leabar uisnuiġte

Digitized by Google

agam. Fuarar ó'n Aird-Earbog Mac Néil mar bronntanar fad ó í 7 mé ag dul faoi láim Earbuig aige. Tá rí geall le beit caidte anoir, 7 b'feapp liom iona feilm talmhan a macramail 'fagbáil; ní mait liom an ceann fuarar ó'n Leomhan féin 'caitead ar fad. Tá faitceap orm, a bean-uarail, go bruilim ag cur an iomarca thioblóide ort, acc ní tuigeann tú an scéal go dtí eac. Fuarar ó n-a láim féin í ar uct go raib an Teagarg Criortaide agam do meabair 7''——

"Tuigim an ceirt, a Pháid," arra mise; "ní gábad duit a tuillead do rád."

Digitized by Google

Caibidil a Ceathair.

Craob na mban.

Dhíodh na cailíní ag teacht ifteach gach Domhnach go dtí an chraob do Chonnradh na Gaedhilge do cuireadh ar bun le hagaid na bfeap. Níor b'fada gur gab fonn foglumcha na Gaedhilge go mór iad, ⁊ go dtáinig éad orra fa gan chraob do'n Chonnradh do beit aca dóibh féin. Tugadh mirneach dóibh 'n-a thaoibh rin ⁊ do b'é adubairt ceann aca—

"Déidh craob ágainn anoir dúinn féin gan buidheacar do na fearaibh."

"Déidh, le congnamh Dé," adubradar uile d'aon guth

Agus ir amhlaidh tárla; acht, mar rin féin, ní gan buidheacar do na fearaibh go dtíneac, óir thángadar an chuid ba mhó aca-fan chum congnamh do thabairt dá mnáibh gaoil an lá do bí Craob na mBan dá cur ar bun.

Ó'n lá roim amach ba mhór an comórtar do bíodh idir an dá chraoibh, ⁊ an bliadhain i n-a diaidh rin fuigadar na mná leo a lán do na duaifeannaibh do bí dá dtabairt amach ar an bfeir ar fon léigte, aithireachta ⁊ eile. Ir annamh bean 'fan oileán anoir nach bfuil i n-ann liteap, a beag nó a mhór, do fgníobadh, nó piora Gaedhilge, ar a laigead, do léigeamh 'fa thráthnóna, nuair bíor chíochnuighte aici ar obair an

Digitized by Google

lae. Ir minic carad bean orm, naoideanán aici ar a baclainn, 7 leabhrán Gaedilge aici dá léigeamh as dul go dtí an tobar.

Craoδ na mban.

Tráthnóna bheag dá raib cruinniugad againn i dTeach na Sgoile, bí bean ag dul thart, agus láige i n-a láimh aici le fatai do baint. Chuala rí na hamhráin ar fiubal, 7 irteach léicti cugainn.

"Ni fanfad acht aon nóimid amháin," arr ire; "caithfid mé mo dinnéar a baint."

Dhí go mait 7 ní raib go holc go ceann tamaillín. Thug rí amhrán nó dó dúinn. Anoir ir arír do

bpeacnuiġinn uiṗṗi, ⁊ d'aiṗiġeaṗ nac dtuġ ṡí ṗa deaṗa ġo ṗaib an aimṗeaṗ aġ ṗleamhnuġad.

D'amhaṗc ṡí com ṗona ṗoin náṗ ṗéadaṗ ṗéin a cuṗ i ġcuimhne dí ġo ṗaib ṡé aġ éiṗġe déideanac.

D'ṗan ṡí 'n-aṗ bṗocaiṗ aṗ ṗead tṡí uaiṗe an cluiġ agus do b'é cṡioc an ṗġéil é ġuṗ b'í an bean ba deiṗeannaiġe aġ ṗágbáil an cṗuinniġte í.

Do bí an ġṗian beagnac ṗaoi nuaiṗ cuiṗead deiṗead leiṗ an ġcṗuinniuġad ġcéadna, ⁊ d'ṗiaṗṗuiġeaṗ di nac ṗaib ocṗaṗ uiṗṗi.

"Tá, muiṗ!" aṗ ṗiṗe. "Act nac cuma ṗin? Niop caiteaṗ ṗioṗa tae ṗiamh do b'feaṗṗ liom 'ná an aimṗeaṗ caiteaṗ annṗo. Bionn mo dinnéaṗ agam 'c uile lá 'ṗa tṡeactmhain, act ní ṗaib a leiceio ṗeo aṗ ṗiubal áġainn ṗiamh noiṁe ṗeo."

Ni ġábad a ṗád go bṗuaiṗ ṡí cuiṗead teact ann éan-uaiṗ go mbad mhaic léici, ⁊ ni baoġal, act an oiṗead, nac ṗaib ṡí do lácaiṗ aṗ ṗoin ṗuaṗ aṗ ġac cṗuinniuġad do cṗuinniġtib na mban.

Rug ṡí a láiġe léici amac aṗ an ṗġoil an lá ṗoin, ⁊ cuala mé a ġuc go ceann i bṗad ⁊ i ag cṗónán, "A Mhaiṗe, iṗ tú mo haon ġṗád ġeal!"

Digitized by Google

Caibidil a Cúig.

Imeacht.

"A bád a lán, a bád a lán,
A ghrádh na rún, a chuid do'n tsaoghal,
A lán—'sí an báo bheag feóil!"

Is maith ar cuimhin liom an lá bheag do bhaileamar isteach i gcuraċ ag tiall ar Inisfoil, an t-oileán ar luga d'oileánaib Árann. Bhí an fairrge an-chiúin ar fad, is na daċanna ag fiosraċaġaḋ ar an uisge —ó dhubh go gorm is ó ghorm go glas is arís gan mhoill go dubh-ghorm. Ní raibh deifir ar bith orainn is, mar

Curaċ dá dhéanamh.

Digitized by Google

ṙin de, leiġeamaṙ amaċ na doṙuġanna le ṙiunnaċa do ġabáil; aċt, daṙ nóiġ, bíodaṙ ṙó-ċníonda dúinn ⁊ ba beaġ an tairbe do Sheaġán aṙ ġabamaṙ díob an lá roin. Is cuimin liom ṙór cionnaṙ maṙ do ċuadmaṙ i dtír aṙ an ngaimiṁ ċe, an ġṙian aġ ṙgaiṙt oṙainn ⁊ aṙ na daoiniḃ do bi 'n-a ṙeaṙaṁ aṙ an tṙáiġ.

Níoṙ b'fada uainn an áit a ndéantaṙ na cuṙaċa ⁊ buaileamaṙ ṙuaṙ ċum ṙéaċaint oṙṙa dá ndéanaṁ. Bhí cuṙaċ deaṙ nua gléaṙta ann aṙ aġaiḃ na gṙéine, an taṙṙaḃ aġ oṙiċliuġaḃ aiṙ ṙa n-a ṙolaṙ. Bhí conaḃlaċ cuṙaiġ nó dó aṙ leaṫ-taoiḃ ann ⁊ a lán do ṙeanċuṙaċaiḃ dá ndeiṙiuġaḃ.

I n-a diaiḃ ṙin, do ċaiṫeamaṙ móṙ-ċuid do'n

Sean Teampall aṙ Inṙṫoiṙ.

Digitized by Google

lá ag tairgeal an oileáin 7 ag breathnuġaḋ ar na ṡean-teampallaiḃ 7 eile atá le faġḃáil ann, 7 go háiriḋe ar Chairleán Ġriáinne Ní Mháille atá 'n-a ṡuiḋe ar árḋán ġlar ḋúar os cionn na fairrge.

I dtaca na tráthnóna nuair bí fuineaḋ na gréine ḃeart 7 a hiar-ṡolas ag tuitim ar Dhún Seanḃuiḋe ar an n-aġaiḋ amaċ, 7 rġáile na néalta leaġta síos 'ṡa bhfairrge taoiḃ ḋoiṁ do'n Choir, do thiallamar ar an n-air arís go hInismeaḋon. Do buaileamar an ṡánán, nó an tṡlip mar tugtar air, díreaċ mar do bí na hiarġairí ag cur amaċ ar an bhfairrge ṡa ḋoinne na horḋċe.

Da minic duinn 'n-a diaiḋ sin ar an Oileán Thear, aċt is é céad-ṡaḋarc ar áit ar bit síos buailte isteaċ i n-aigneaḋ duine.

Digitized by Google

CAIBIDIL A SÉ.

Lá an Phátrúin.

"Iomdá céim 'n-a dtig irteach,
Má'r fíor d'fuigliodh na bfileadh,
Fear an oirdeirceas or cionn cáich
I gcionn oigheachta d'fágbáil."

Nior caradh orm lem' rae aon dream eile atá com luighe leis an gceól 7 atá muinntear Árann; acht, 'n-a diaidh sin agus uile, ní fuil éin-fhiodhaire ar cheachtar do na hoileánaibh. Uair 'sa mbliadhain, ar mbeith ar siubhal do'n phátrún i n-éin-cheann díoh nó uair 'sa bhfeir anoir 7 aníar, nuair bíor banair mór le beith ann acá, ir é bíor n-a riachtanar orra do dhéanamh 'ná fíor do chur ar dhuine do luchd ceóil Chonnamara.

Bíonn an t-aor ós ag fúil 7 ag tnúth le teacht an fhiodhaire, 7 ní gádhadh a rádh nach bfuil éinneach beó dá dtéid ar cuairt 'san oileán a gcuirtear fáilte níor chroidheamhla roimhe ioná é sin.

Bíonn pátrún sa leith ag muinntir gach oileáin díoh, acht tigid na daoine go léir i bhrochair a chéile ar gach ceann aca.

Bhí an fhiodhaire ag reinm 7 na sinnceóirí ag damhsa amuigh sa'n aer, nuair do buail mé féin 7 deirbhfiúr Lágac an tsagairt paráirde irteach i n-a mearg lá an phátrúin i nÁrainn Mhóir. Bhí na céadta, idir fhear 7

Digitized by Google

mná, do lágair ann, 7 ir mór an fuit 7 an gleann do bí ar siubal or ar gcomair amach.

Do réir coramlachta, tá dearmadta ag an uile duine indiu ar cathugad agus buaidhread an chaogail. Ní baramail go bfuil aon fmuaineadh aca ar an aimfir atá caithte ná fór ar an aimfir atá le teacht. Táid ag cur na haimfire atá ann ireach, 7 dar ndóig, ir maith an agaid orra é. Ir deacair a mheas, 7 a leithéid feo d'amharc or ar gcionne, nach dtáinig fór cugainn i lágair an aimfear fona ar ar tháght an file:

"Fearta béid gleann le fonn ag éigrid,
Ir tiúin binn gléarta ag dáim an ceóil."

Na fean-daoine nach bfuil coimaige ionnta, táid-fean i n-a. fuide 'n-a fgathaíb annfo 7 annfúd, 7 iad ag cur fíor ar ar chuit amach le linn a n-óige féin. Ir é a ndóig, mar ir gnáthach le fean-daoine ó chúr na n-aimfear, diaid i ndiaid, go bfuil an faogal ag dul i n-olcar ó lá go lá.

Tá bean na milreóg ar Gaillimh 'n-a fuide ar leathaoib an chuinnigthe, cliab óiráirtí ar a láimh deir 7 foitheach milreán ar an láimh chli aici. Tá plód páirtí 'n-a timchioll, 7 iad ag bheathnugad com fona fárta 7 do connachtar fiam. Ir deacair i d'feicfint 'fa gceart ó'n méid aca-fan atá bailigthe mágcuaird. Tá Máire féin ar an taoib eile do'n thluag, 7 i 'n-a fearam ar béalaib cláir a bfuil bfiorcaí 7 eile i gcóir air. Téidid caitíní 7 buachaillí óga fuar cum an buird feo, 7, ambara, ir iomda piginn atá dá cur ireach 'na póca ag mo mhaoi mhacánta.

Digitized by Google

Tá beirt leanb, áṁ, ar cúl an cláir, ⁊ rúil ciocrac orra araon as dearcad go cúcal ar a bruil gléarta amac ar a n-aṫair. Páirdí gan máṫair aca iad-ran, ⁊ níor mit le héinneac go mbéad mion-airgead as tearnáil ó na dílleacṫaib indiu.

Buacaillí as marcuiġeacṫ

Bail ó Dhia anuar ar do ċroide banaṁail, a bean na milreán! Ní fada go dtabrann tú fa dearna na rúile beaga duba atá as aṁarc go tnúcac ar do ċuid earraide!

"Sin amac do lám, a múirnín mo ċroide! Seo duit lán do ṁáime do rudaib milre! Agus tura, a ṁic ó! Anoir nac dear an cáca é reo agam duit?

Digitized by Google

·Slán ar m'amhaic fearta, a fomacáin. Ar an mbealach, deirim lib!" ⁊ leis rin, tá an bean beag fnarta réid le frearaal ar an gcéad duine eile.

Seo ag damra le n-a céile muinntear óg na dtrí n-oileán. Ní bailead atá críoc finnce déanta ag beirt nó ceathar aca nuair éirgear dream eile, ⁊ mar rin dóid.

Damraid i dtorac ar agaid a céile agus i n-a diaid rin déanann riad adarrac áite do réir mar adruigeann an ceól. Irteac ⁊ amac tar a céile leó annroin, ⁊ fa deired tiar buailid amac ar an rligid. Preabaid daoine eile amac 'n-a n-ionad ar an bród cum molad do tuilleam ó'n fluag. Ní baogal go ndéanfaid éan-damróir aca dearmad ar airgead ruad do cur ar an brlácta atá leagta le hair na cadaoineac ag an bfiobaire.

Tig fonn an ginn ⁊ an tfuilt ionnainn féin agus téidmid amac com mait le các. Act ó tárla nac mait le héan-duine cuired cum damra do tabairt dúinn ir éigean dúinn féin, dá airtige é, iarraid ar beirt buacaill bualad amac linn.

Ir cútal ar fad iad, maired, act mar adeir Peadar Chuilm ar Inirmeadon liom, "Dá deacfact dam dul amac, a bean uaral, ir móide bad cruaide orm d'eiteac."

Déantar cúir coimlinte idir an dá oileán do'n finnce reo. "Nár laguige Dia tú!" "Ar agaid leat, 'Áruainn Mhór!" "Inirmeadon go deó!" "Fad-faogail agat, a Pheadair!" ⁊ ndeired na dálac nuair fguirmid do'n finnce ir é ar dóig le

Digitized by Google

muinntir gach oileáin 'ná go bruil an báire leó f'in. Is fárta an chíoch ar comórtas í a leicéid sin, agus ní baogal go dtiocfaidh clamhrán ar ná go mbéidh éanfuid acht cáirdeas 'n-a diaidh.

Tá an pátrún ar Láin-Thiubal fós, sidh is go bruil oidhche is lá ag gabhail ó céile.

Tá Gaillabóir an tSagairt, Séamas beag ar Connbae Mhuighe Eó, chuar an mbóthar as fanacht linn le n-ar sciúrad a baile. Fágbamuid céad slán as ar gcáirdibh, idir óg agus sean, agus is é adeirimid gur fada go n-imtheóchaidh cuimhne an lae sin ar ar n-inntinn.

Deirtear go mbíonn ar lucht an tsaoghail seo díol ar an uile shonar dá dtig i n-a mbealach, agus seo é Séamas as tabairt droch-aoibh orainn fa go ndeachamar amach chum damhsa i n-a leicéid sin d'áit i mearg "daoine bríadháin." Sin iad na focla do chuir ar a béal agus sinn as gabháil an bóthar a baile.

Go bróna Dia ar do chéill, a Shéamair big! Is iad sídh uairle na hÉireann, síol-threabh na tíre, gan truaillioghadh gan chaochlódh, agus is beag aca-san i mearg na mbeó le n-ar linn-ne. Ambasa, is iad sin na daoine ar mór-aigeanta dá bruil 'sa domhan ó barr bun agus a bruil ann aca go huile do chur le chéile. Nach cúis bróid dúinn é gur chaitheamar lá féin mar aon leó as cleachtadh sean-nór na hÉireann atá caillte againn anoir fa'n tír mór.

Acht ní thuigeann Séamas an ceirt seo, agus go deimhin agus go dearbh, ní fuilim 'gá locthughadh fa gan a thuigsint. Is Éireannach mait 'n-a shlighidh féin é—an

Digitized by Google

fear ar deag-ghoideamhla 7 ar fimpligde dár cardd orm fiadh. Ni fuil a fior ag éinneach 'n-a ceart céadfad ar iad na fmuainte dun-or-cionn againn 'fa tir feo i dtaoib béar 7 cleachtadh an thluaigh— deirtear gurab ar na fgoladb mi-fiaghalta agus ar

Bean ag fnioghacán.

---

cailleamhaint na teangadh dá mbarr-fan iad, agus deirtear fór gur anall ó Shacranaib féin do thiallaodar irtead 'n-ar measg. Ir cuma fin, óir cibé fgéal é táid na fmuainte mi-nádúrtha fo buailte irtead i n-aigneadh na ndaoine, 7 ir fada uainn go fuaigtear iad.

Dob' obair i n-airdear é beit ag iarraid é fin do

Digitized by Google

cur i gcéill do Shéamar. Ar an adbar sin, fágbamuid an tséal mar atá sé 7 iompuigmid ar a malairt do seanchas.

Tá trí mile do'n bóthar romhainn fós act tá neart tséalta ag Séamar. Tá an-cion aige ar na daoinib maithe 7 ní iarrfad sé nuo ní b'fearr do déanamh 'ná beit ag cur síos orra ó cheann bliadna go céile.

Ag dul thar barr cnuic dúinn tagaid aillteacha garbha inirmeadoin i n-amharc do gheit. Cuireann so i gcuimhne do'n tséalaide a com cionntach 7 do bíomar tamall beag ó shin. Choitheann sé a cheann go mall 7 ir amlaid adeir sé, d'éis tsathaimh big d'aimsir:

"Caithfid mé gach ar chuit amach do chur i n-uimhil do'n thagart féin. Murab ndéanainn sin, muis, béad sé ag goillead orm."

Ir dócha go bfuil ar gcarbad tarta leis an rún cábachtach atá gabtha aige. Chomainn sé ar thácht thar na sidheógaibh, agus ní fuil deiread fáidhe aige nó go mbuailmid an baile beag coir na fairrge.

Digitized by Google

CAIBIDIL A SEACT.

Lá na feise.

"Tobar gan tragad bí lán do daonbacht."

Feir againn féin annso! Feir ar nós seanoideachtar na tíre!—comórtair le hagaid na seandaoine 7 le hagaid an aor' óig: sgéalta 7 amhrán 7 oráidbeacht; gach a mbaineann le binneas na teangad agus le cleachta ar sinnsear i n-allód; gach a mbaineann le sgiorraid na nGaedeal as teacht ar air anír cugainn, 7 sinn ag dul isteach ar an bricead aoir do'n domhan!

Ar chualacar a leicéid riamh go nuige seo? Ar nódig níor chualacar, a Capta; acht is iomda uso, do réir mar adeir Hamlet, atá 'sa domhan chuar 7 'sa domhan chíor, ar neamh 7 ar talamh, nach mbíonn éantrácht air i measg na ndámh. "Nuair a tiocfar ré tiocfaid ré trom," deir an file Gaedealach, agus is amhlaid do bí.

Amuig sa na sséarcaib—an fairrge 'n-ar dtimcioll 7 solas na gréine as taitneamh orainn leir na daoine maithe do chongbáil ar an mbealach—is mar sin do ceapad 'n-ar n-aignead againn roimh-ré; agus níor b'iongnad go ritead an fuil níor tapaide 'n-ar gcuid cuirleann ar n-a smuaineadh dúinn go breicsimir le

Digitized by Google

n-ar rúile féin mór-chionól dá famail i lár prím-fleadta na dúiche.

Agus tárla gur maru raoileadh do cinneadh do'n chor ro, gé gur bagartach iad na néalta ar maidin an lae do bí leagtha amach againn le hagairt "Agallam na nGleann."

Do b'iongantach an mhoichéirge do rinneadh i dtreo go mbéadh gach uile ní i n-oireamhain i gcomhair na trátnóna. Bhí an timthire, Tomár Bán féin, ar an látair, 7 é ag tabairt an uile chongnamh uaidh cum oibre an mhór-lae do chur cum torais.

Ir ró-cuimin liom féin fór cionnar mar caitheadh an mhaidean roin. Chim amír go roiléir fir an oileáin ag bualadh anuar thar na cairrge, ag déanamh ar áit na Feire, clár admaid dá iomchur ar gualainn duine aca, barraile follamh ar gualainn duine eile, 7 mar rin dóib.

Ir gearr go gcuirtear an t-árdán i gcórugadh fa rtiúrad Thomáir. Suigtear go dear é i gceartlár na leacrach rleamhain, agus torugtar muinntear an oileáin ag cruinniugadh i n-a timcioll. Seo coimre páirdí ag teacht aniar ó Chionn-a'-Bhaile, a gcuid leabhrán i n-a láimh aca le hagairt na gcomórtar, 7 iad ag comhrádh go meirbleach le céile. Seo beirt eile ag riubal anuar an bóthar taoib le Teach na Sgoile, agus cathaoir aca dá hiomchur eatorra. Dá bfiarfuigtheá díob, "Cia le n'agairt í rin?" ir é an freagra do-geabtá ar an bpuinte boire, "le hagairt an tragairt reo ágainn féin," 7, dá bfiarfuigtheá díob fór, "Cia hé 'an ragart reo ágainn féin'?"

Digitized by Google

béaḋ ionnsaighthe orra, agus fiafruighim a méaraidhe leis an Doctúir Ua hIceaḋa, ag rádh: "An tAthair Micheál —cia eile?"

Chim fean-bean agus leanḃ ag teacht i n-a ndiaidh, agus iad láimh ar láimh le chéile. Tá fire ag rádh a paidreac os árd, agus anois agus arís árduighean ri a rúile ag féachaint 'na fhéadta. Tá ri i n-achrann go dainghean leis na bliadhanta, agus, dar ndóigh, ní fada uaidh anois go racaidh ri ar fhighidh na fírinne. D'aitheóchtá uirri go bfuil an bár ag tarraing i n-a gaor ceana féin. Is cosmhail le fhéidir roillfe ó'n tír thall an gal tonnarta atá ag bánughadh a fhuaidh. Is beag an tfuim, mairead, cuireas ri 'na neithibh baineas leis an raoghal so; acht ar ball, nuair béas Éamonn ag cur fios ar "Riotse na gCleas," ní gábadh nach mbéidh fire ag gáire com maith le cách.

Sin iad Seaghán Ua Meachair agus Colm féin ag bualadh anois go mall. Mire im' bannaibe gur ar fhiannaibh Éireann atáid ag tráchtadh com dá fírinn sin, óir an fuil ar goirte do'n chroibe 'r é ar goirte do'n béal.

Siúd anois an bóithrín fgata cailini, freirin, agus iad ag gáire go rúghmhar fa ghleann éigin atá ar fiubhal acu. Is dear dealfhaḋach iad na cailini céadna, a gcuid ghruaige gléasta go fnarta agus a gúnaí geanfa ag tuitim leo fios go dti a rúitini. Ní mirbe a rádh gur deagh-cumta iad na rúitini céadna, agus iad le feicfinn os cionn a mbrógh n-ireal a dtugann fiad peampúdaí orra. Tá a rúile com gorm le fhéin an tfamhraiḋ, agus tá dath na fláinte i n-a

Digitized by Google

ngruaḋnaiḃ, "ḋaċ na gcaor" ir eaḋ é ḋo réir an fileaḋ. Chiteas ḋam gurab as a leiċéiḋiḃ reo ḃi an file céaḋna ag gmuaineaḋ nuair ḋo ċeap sé:

"Ir caol a bṙaoi, mar aon ḋair pinn
Ó ċléiṙeaċ ċṙuinn, as ḋeaṙc gan gmól;
'S a béal tair binn, mar séire riḋe
As ċéaḋaiḃ fuinn ḋo ṙṙeagann ceól."

na cailíní.

Ní fada ó ṫáinig ceann ḋo na cailíniḃ reo a ḃaile ó hAimeiriocá 7 lán ḃorca móir ḋ'éaḋaigiḃ ion-aonaig aici. Aċt airigmid go ḃruil cóta ḋearg uirri anoir ḋíreaċ mar atá as na cailíniḃ eile, 7 laḃṙann sí an Ghaeḋealg ċom ḃlasta céaḋna le ceaċtar aca. Ni ṁeasaid muinnteas Inirmeaḋoin gur oireamṁaċ an rud é éaḋaige ḃaineas le háiteaċa eile ḃeiṫ ḋá gcaiteamh aca. "Ni ceart ná foileamṁaċ an rud é

hata beit ar éan-cailín 'ran oileán seo," deirtí liom go minic ; 7 cualar fear óg ag rád éan-uair amáin nac bpórfad sé cailín ar inirmeadon dá bpeicead sé hata uirri ar nór na gcoimhtigeac, "agus í ag cur maige uirri féin."

Seo ag caint rinn 7 an fheir i gcóir romhainn tíor n-aice leir an Muirbeach.

Ní'l uainn anoir cum tornugad do déanamh act go dtiocfad muinntear inirtoir. Tá an gaot suite ar inirtoir imdu 7 mar sin tá an lá suo beag glar amuig ar an bpairrge. Tá na tonna ag bograd com mór sin idir an dá oileán gur deacair do na curacaib an trlige do déanamh anoir. Fa deiread 7 fa déóid, ám, buailid tír ag an bpánán taoib toir, 7, dar ndóig, ní mise é go bruil talamh tirim fa coraib ar gcarad arír. Aitnigim mór-cuid do muinntir inirtoir féin ann agus cím mac-léiginn ar Baile-Áta-Cliat i n-a measg. Sin é freirin an ragart

Curac dá iomcur.

Digitized by Google

ar an mBreatain Bhig. Thainig ré as triall anall ar Éirinn leis an teangaid áirgid seo againn-ne d'fogluim. Tá triúr ban ar Baile-Átha-Cliath na gCuirm bríon le n' air, 7 ní gábad a rád go bruilid go léir ar dóir na Gaedilge.

Ní fada uainn anoir é tornugad na Feirde,—an céad fear do bí 'ran oileán le cian d'aimsir. Chuaid na céadta 7 na milte do bliadanta thart i ndiaid a chéile, 7 i nid na haimsire sin ní facadar oideacht i nádúinn mar an oideacht so. Is mór an smuaineadh é sin, 7 cuireann sé i n-iúl dúinn gur an-tábachtach an lá é an lá indiú.

Is beag nach cinnte é gur fear Naom Enda 7 Naom Rónán ar Cairrgiu Inismeadoin i measg na ndaoine 7 gur moladar Dia 'n-a brocais 7 gur múineadar dóid dligead an Dé Bhí. D'éirid gur labair an Colm fein leis an tuaid fan áit céadna suas le míle 7 trí céad bliadan ó foin. Agus a mear nach suaid aon fear 'sna hoileánaib le gliúine gan áireamh 7 fós gur dóca nach suaid fear do'n tsagar céadna go dtí deireadh ann siam.

Cluinmid fead an lae milis-briathra na teangad do bíod aca dá sgneadgad annso i n-allód agus ní gábad dúinn acht ar súile do dúnad agus éisteart dúinn go bruil tionól nó dáil na sean-Éireannach or ar gcomair. Tá na draoite nó na naoim ann i measg an tsluaig. Tá focail na críontachta ag tuitim ar a mbéal do réir mar suidid a smuainte thar na neithe baineas leis an domhan thall.

Digitized by Google

Agus i n-a diaid sin ? uile, nach iad na neithe dain-eas leis an domhan do-feicse as mó a bfuil spéis againn iontu inniu ? Ni deacair beit dearbtha 'n-a thaoibh sin an fáid atámuid ag éirteacht leis na

Cnoimleac.

sean-sgéalta dá n-innsint. I dtir na nóg is ead atámuid do lábhair. Fear as inisteoir atá ag innsint sgéil as cia an nós as mealladh Oisin ag Niamh na Gruaige Óndha. As ball thábhtann éigse inismeadoin as na daoinib maithe tig as cuairt chum na núadh go minic 'san oidhche ; as na cairleánaib d'éinigeadh as an muin do breith ; 7 as na miosbailtib éagsamhla dhála fad ó 'san tir seo. Is nó-léir é gur dúbh

i an baint atá ag an gcruinniugad po le hóige an domain rul ar buail an cruadacht um choide an duine 7 rul már buadaiz gnóta an tsaogail reo ar beataid na hinntleachta 7 ar claontaib na hanma.

"Le himnide an tsaogail d'imtig 'c uile rud uaimre," arra sean-bean liom éan-uair amáin nuair d'iarrar uirri sséilin d'innrint dam i dtaoib séinne na hÉireann agus na gcurad nÉireannach eile bíod ag coimlint 7 ag cur le céile le linn ar sinnsear.

Ni daoine saogalta iad so atá 'n-ar dtimcioll. Táid ag cruinn-éirteacht leir an sséalaide le faitcear go facad oiread ir focal dá comrád i muga orra. Leanann siad ar lorg Oisín agus é ag teacht anall ó oileán na n-anam mbeannuigte.

"'S ead, mairge!" "Grád mo choide tú!" "Anoir, céard deir tú?" "Sin é go díreach é." "Ocón! an chéadúr boct!" "Ir fíor duit an méid sin." "Nach maith an agaid air é?"

Ni cuirtear irteach ar an sséalaide ar éan-cor com fada 7 atá sé ag labairt; acht nuair cuireas sé suas dá caint anoir 7 arís, le n'anál do tabhairg, sin é an t-am díor a ladar-san dá cur ann.

Ar ball nuair atá an sinnceóireacht ar siubal ar na leacracaib sleamna ni gábad nach ndéanaid na sean-daoine go maith. Imeasg na mban, ir ag mnaoi chear-aosda coir-éadtroim ó Dhaile-an-Dúin atá duaidte. Maidir leir na seanda, ir iad na daoine a bruil aoir chíondacta aca ar seapa dá bruil orra com maith céadna. Nuair téidid na sir ógá láidre calma amach ni hiongnad é smuaineab beit 'gá

Digitized by Google

bualaḋ cuṡainn anoir ⁊ aṁ ar cluicíḃ Oluimpir bíoḋ ḋá n-imirt aca 'ran nṠréiṡ fad ó. Aṡ breaṫnuṡaḋ orra ḋúinn, ní deacair na fear-Ṡhréaṡaiṡ do ṫabairt irteaċ i n-a n-ionaḋ—an coṁóin ṡlaṁ ṡur b'fearr leó í 'ná coṁóin díṁ croċta i n-áirde ann or a ṡcionn. Riṫeann ré linn ṡuṁaḋ é rin an corp díreaċ ⁊ an cruṫ deiṡḋéanta céadna do bíoḋ aṡ an aor óṡ 'ran am 'n-ar ṡaoil an duine ṡur b'fiú é ṡo móruḋ an uile ruḋ do ḃain leis, idir anam ⁊ corp, do ċur ar a leas coṁ maiṫ ⁊ do bí ar a ċumar. Sin é or coṁair ar rúl an muinéal fada aṡus an norṡ ṡlan ⁊ an ṡruaṡ ḋuḃ ⁊ an béal tanaiḋ ⁊ an uile ḃall ion-ṁolta beaṡnaċ ar ċuma ioṁáiṡ nḋeilḃe na fear-laoċ ṫáiniṡ anuas ċuṡainn.

Nuair do bíomar ar ṡaṁaiṁain leó rin i an uair do ṫuiṡeamar a ṁéid do b'fiú iad fear-ċluicí na tíre ċum láiṫreaċta cuirr aṡus ionnṡacair innte ar muinntire. Ní cúir ionṡantair é seo, óir ir aṁlaid i ṡcoṁnaiḋe do ċroiḋe an duine beiṫ aṡ riṫ i nḋiaiḋ neiṫe nua ⁊ aiṫṁéala air ṡa na neiṫe do leiṡ ré ṫairir.

Ar fead fheaċt n-uair an ċluiṡ ir eaḋ tá an ṁeir ar riuḃal anoir, aċt ní airiṡeann éan-duine an aimsear aṡ ṡleaṁnuṡaḋ uaiḋ. Riṫid na leinḃ beaṡa bídeaċa timċioll ar ċiuṁair an tionóil, ⁊ rin é an méad. Ní ċuirtear éan-ṫruim ionnta. "Beannaċt Dé ort," ar adubairt Bríṡid liom, "naċ mbíonn na páirtí coṁ luaimneaċ le bean boċt ar aonaċ." Ní coṁuiṡeann éan-duine eile ar ṫéiḋid na huaire ṫart i nḋiaiḋ a ċéile.

Tá ré i nḋán do'n duine cṡíoċ do ḋul ar an uile ní ḋá mbaineann leis an raoṡal ro, aṡus do b'é cṡíoċ

Digitized by Google

CAIBIDIL A hOCT.

An Aeridheacht.

Ó tárla dúinn beit i nInisfeadon arís i mbliadhna do fuit fé linn Aeridheacht do chur i gcóir le hagaid an Domhnaig tar éis Lá 'le Muire Deag 'sa bhfoghmhar.

Ní raibh mórán aimsire againn le gach rud dár bain leis an Aeridheacht do léiriughadh mar badh choil linn; acht ar a fhon fein d'éirigh linn go geal do chionn na fpéire atá ag muinntir Inisfeadoin 'san nGaedhilg agus 'sa nGaedhealtacht.

Gé gur Aeridheacht do ceapadh againn, mearamar nár chóir dúinn gan roinnt comórtas do chur ar riubhal, agus go háirithe le hagaid an aor' óig. Ir orra-san ar mó béar leas na Gaedhilge ag fearamh 'san am atá le teacht, 7 dá bhrígh sin ní ceart é failt ar bith do leigint thart gan iad do bhforthughadh agus mirneach do thabairt dóibh.

Ó'n gcéad nóimeant ar cuireadh i n-iúl do na daoinibh go raibh Aeridheacht le beit 'san oileán, ba beag eile bí dá phléidhe eatorra.

Ní raibh mórán cóir do chlár na hAeridheachta le fpáráil againn ar ucht go raibh orainn an t-iomlán do rgríobhadh. Annro 7 annrúd—ag Teach an Phobuil 7 ag binn-tige Éamoinn—cuireadh ceann aca ruar, 7 ba gearr

Digitized by Google

go raib neart daoine cruinnighte 'n-a timcioll 7 cluar orra go leir ag éirteacht le duine aca ag léigeamh amach an cunntair ar na comórtaraib fa leith.

Binn-tige.

"Ara muire! an mbéid tú ag damhra ar na leacracaib i mbárach?" arra duine éigin le Máirtín Deag.

"Ó! m'anam go mbéad! Cia an fáth nach mbéinn 7 a fád gur ghoturgear duair ar an bfeir cúpla bliadan ó foin," arra Máirtín ag cromad ar a cuid céimeann do cleachtad ar an bpuinte boire.

Ar an bpánán bí an rséal céadna aca, acht gur b' ar an oráideacht bíodar ag tráct coir na fairrge. "An baint atá ag an ngealaig, ag an aimrir, 7 ag an taoile le fairringeacht éirg." D'fan é bun-adbar na hóráideacta 7 cuir na hiargaini an-tfuim ann.

Digitized by Google

Da dona ar fad an aimsear do bí againn ar maidin Dia-Domhnaig agus do b'iomda crosde thom do bí i nimirmeadon mar geall air. Um meadon-lae, ámh, do fpalp an lá ar gréin 7 dá bitin rin, cuipead a malairt d'éadan ar an domhan, idir tir 7 fairrge. Ni fada go nabamar go léir i dteanntaib a céile ar na leacradaib agus gac duine ag fúil le greann agus fuit.

Chuir an tAtair Micéal an Aeridheacht ar fiubal le piora cainte i nGaedilg bladma. "Éirt leir an fagart reo ágainn féin," arfa giollfrac beag le n-ar n-air; 7 dar ndóig, nior cailleadar fiú an focail dá cuid fáidte.

"Cad do-géanmuid fearta gan adhmad,
Tá deipeab na gcoillte ar lár."

'S i an cailin óg croidheamail ar lunndain atá ag gabáil fuinn 7 ir forfurda a aitint go dtaitnigeann an t-amhrán leir na daoine, idir óg 7 fean. "Arir, arir!" 7 an t-am ro támuid ag éirteacht leir na focla binne úd, "Tabair mo beannacht do Chonnachtaib."

Dhí peadar Dhonnchadh do látair le port do carad 7 ir gearr go raib na miomaidte ar an leic fleamain. "Buail amach anoir!" "Dia leat, a Pheadair!" "Iompuig!" "Nár laguige Dia tú, a Mháirtín!" "Croit ruar, a Pheadair!"

Nuair do buail na mná amach cum damhra rin é an t-am a raib an fpórt ar fad 7 an gleadradh dor

againn, 7 go háiriṫe nuair do b'eól dóib gur fean-bean rug buaiḋ.

An bean rug buaiḋ.

Táṫar ag gabáil fuinn 7 i n-éinfeaċt leir na fean-amṁána cluinmid torann an naḃarta ag greadaḋ ċugainn irteaċ ó'n bpairṫge.

'San oiléan uaigneaċ ro i gceartlár an aigéin tá na fean-aimfeara againn anír. Tá! Seo

Digitized by Google

iad na cairrge céadna do bí ann nuair tógad Dún Chonċuḃair i n-aiłód 7 an fairrge ċéadna ag ḃruiread 7 ag bualad ċarr-timċeall.

Ní'l aon aċrugad i mbéaraiḃ na ndaoine ó'n aimrir a raiḃ an Ghaeḋealtaċt ar bun ar fud na tíre, 7 ir beag aċrugad ata 'ra teangaiḋ aċt an oiread. I gcúrraiḋe ċroiḋe Muinntire Inirmeaḋoin táid com néadtrom 7 com Gaeḋealaċ ir do bíod i laeteannaiḃ raoirre na hÉireann.

Tá deiread leir an ngaḃáil fuinn ar ball, agus éirgid na hiarganí i ndiaiḋ a ċéile le hóráide do ṫaḃairt uaṫa ar an aimrir ar fearr le hiargaireaċt. Tráċtaid ar an uile rud ḃaineas leir an gceirt, agus ag éirteaċt le binneas agus ḃlas na reanteangaḋ ro againn féin déanmuid deaṁad ar an reanmóin Ghéarla do ċualamar ag an Airrionn ar maidin. Obair i n-airdeas dob' eaḋ í an tréanmóin ċéadna. Do b'fearr é i ḃrad trí nó ceiṫre focail i dteangaiḋ na ndaoine ioná an tréanmóin baḋ ḃreaġṫa 'ra doṁan i dteangaiḋ naċ dtuigfeaḋ riaḋ, agus ní mór do ṫagartaiḃ na hÉireann é rin do ṫuigrint.

Tá an-rpéir ag muinntir Inirmeaḋoin 'ran óráideaċt 7 tá greann gan teórainn ar riuḃal aca nuair éirgear Mac Uí Dhoṁnaill le cur i n-agaiḋ gaċ a ndeirḃrad go dtí reo. "Ní fuil aon ḃaint ag an aimrir leir an lartaċ cor ar ḃit," arr eirean fa deireaḋ. "Nuair ḃíonnr ocrar ar an lart déanann ré ar na daoiṫiḃ. Sin é dun 7 barr an rgéil, 7 ní ḃaineann ceó eile leir."

Gé go raiḃ na duaċailli go mait 'ra léigteóraċt

Digitized by Google

le hagaiḋ an aor' óig, ḋoḃ' iaḋ na cailíní ḋo ḃí ċar ḃarr ar fad. Nior ċualamar riam i n-aon ceangaiḋ eile léigḋeórac̀t ní ḃ'fearr iona ar ċualamar nuair

An Aeriḋeac̀t.

ċangadar na cailíní or ar gcomair. Ḃí ceart agus fior-ḃinneas na Gaeḋilge innte.

Maiḋ leir na comórtara eile le hagaiḋ na ḃráirḋí ḃí oraiṁ a gcur ar cáirḋe go ḋtí lá ar n-a ḃárac̀, ac̀t ní mirḋe a rád annro go raiḃ gac̀ ceann aca ag ḃaint ḃarr-feaḃair ḋá ċéile nuair cuireaḋ ar riuḃal iaḋ an lá i n-a ḋiaiḋ rin. Ir maiṫ ḋo ḋuilleaḋar a ḃruaraḋar ḋo ṁilreánaiḃ, ḋo leaḃraiḃ, agus ḋ'earraiḋiḃ nac̀ iaḋ.

Digitized by Google

D'éiriṅ gur b'é aiṫriṁeḋraḋt na fean-ṗaiṙneaḋ an comóṙtar do b'feaṙṙ dá ṁaiḃ againn ann. Sean-ṗiṙ do b'eaḋ iad na daoine go léiṙ do bí 'gá ṁáḋ. Do b'oiṙeaṁnaḋ iad an áit ⁊ an t-am do bí ann ċum Rioġ na Gloiṙe do ṁoladh. Do b'oiṙeaṁnaḋ iad, leiṙ, na fean-uṁuiġṫe ag teaḋt ó béalaiḃ na fean-daoine i n-aimṙiṙ an eaḋaṙ-ṗolaiṙ ṫaṙ éiṙ fgaṙaṁna an lae ⁊ na hoiḋċe le n-a ċéile.

Ir beag ṙolaṙ do bí ann nuaiṙ bí óṁáid dá taḃaiṙt doṁinn ó ṁac-léiġinn aṙ an oileán do bí ag caiṫeaṁ a ċuid laeṫeannta ṙaoiṙe 'ṙa mbaile. Ir aṙ éigin do bí aimṙeaṙ againn 'n-a diaiḋ ṙin ċum na duaiṙeanna do ṫaḃaiṙt amaċ ṙuṁ do ċuiṫ doṙċadaṙ na hoiḋċe oṙainn. Ni gáḃaḋ a ṁáḋ gur b'iomḋa cṙoiḋe ṙárta do bí i nInṙmeaḋon an oiḋċe ṙin, agus, daṙ noóiġ, nior luga ṙáṙaṁ aṙ gcṙoiḋe féin ioná cáċ.

CAIBIDIL A NAOI.

AN BHANAIS, AN TÓRRAIM, 7 FÓS.

Do bíor ar banair i nInirmeadon 7 ba fultmar Shaedealac an banair í. Ar Saedilg pórad an lánamha, 7 gac duine'ran oileán beagnac do lácair 'ra teampall beag. Mire do gearr an bulóg or cionn an bruinnill ar an mbanair i n-a diaid rin.

Dhíor do lácair ar dórraim ann, leir. Ir minic cluimre fór fuaim an caoinid im' cluaraib—an fuaim ba bronaige dár cualar riam Mácair óg do bí ag caoineadh ann or cionn an éin-leinbín amáin do bí aici. "Ó! a Mhicilín báin, a leinb ó!"

Ir cuimin liom lá na rocraide agur cionnar mar d'éirigeadar go léir ag caoineadh ag dul irteac 'ra roilig dóib; 7 fór, cionnar mar cug gac duine aca fa read cuairt ar uaig a daoine muinnteardá dá éir rin.

Ir cuimin liom freirin—act ní fuil mé cum cunntair do tabairt ar gac ní dár cuir amac ar fead aimrire mo comnuide i measg na nSaedeal. Ni fuilim act ag cur síor annro ar na rmuaintib do buail irteac im' inntinn ar beic ag rgríobad dam.

Smuaineab eile, agur cuirfear deiread lem' cuid ráidte.

Digitized by Google

Dhíor ag imteacht timcioll an oileáin lá ruil ar fág mé Inirmeadon. Do b'é cúig mo tiomáint tart-tiomcioll an uair rin ioná rlán 7 beannacht d'fágbáil ag cuid do na rean-daoinib nach raib ionnta éirge ó'n teinteán. Ar dteacht amach ar tig fa leit dam, do rug cailín dear im' diaid 7 glaoid rí orm. D'fan rí rgathamh 'n-a rearam 7 í go han-cúthal ar fad; acht fa deireadh do rin rí amach a lámh, 7 d'airigear go raib fáinne óir aici innti. Fáinne beag dear leat-chaithe do b'eadh é, 7 ir dócha go raib ré 'ra teaglach aca ó na rean-aimreadaib anuar.

"Chuir mo mháthair cuigat an fáinne beag reo, 7 ir mór a goilleannr ré uirri nach bfuil nuo éigin níor deire aici gur b'fiú a thabairt duit."

Níor cuigar freagra uirri, bí an oiread roin iongantair orm. Dhí a rior agam go raib na rgoil-teacha ag gabáil dá máthair agur go raib rí bheóite tinn. Dhí a rior agam, freirin, go nabadar an-bocht, 7 gur dócha gur b'é an fáinne reo an t-éin-rior a dir do bí 'ra tig aca.

"Leig dam a cur ar do mhéar, má 'r é do toil é," dubairt an cailín, 7 do rin rí a lámh amach arír.

"Ní tig liom a glacadh uait, a chara chaoin," adubrar léiti, "ní tig liom, go deimhin, acht táim com buideach céadna díot 7 dá nglacainn é; táim, cheid uaim-re é rin." Rigne rí gach a raib ar a cumar cum a cur o'fiachaib orm an fáinne do glacadh uaiti, 7 bí díombáid an domhain uirri do brig gur eitigear í.

Ní hiongnadh é go rabar ag rmuaineadh ar flaith-eamhlacht na ngaedheal 7 ar nóraib na rean-aimrear 7

Digitized by Google

mé ag triall ar an bhaile, mo cáirde Gaedealaca im' diaid 7 fuair-chíoca an Bhéarla romham.

"Sé seir uairle Fhuinn Gaoidheal
Do-ghní an t-ainm feo d'iomfgaoileadh,
Reacht fíre na fréimhe ó bhuil,
Séimhe a nduine dá nduítaigh."

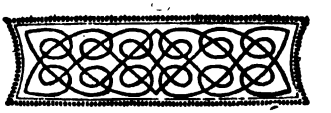

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

3 2044 010 380 327

THE BORROWER WILL BE CHARGED AN OVERDUE FEE IF THIS BOOK IS NOT RETURNED TO THE LIBRARY ON OR BEFORE THE LAST DATE STAMPED BELOW. NON-RECEIPT OF OVERDUE NOTICES DOES NOT EXEMPT THE BORROWER FROM OVERDUE FEES.

CANCELLED

OCT 25

CHARGE

CANCELLED

Digitized by Google